

Enerjide Nereye ? - Selim Kunalp

Enerji ve özellikle petrol piyasası belki de dünyanın en istikrarsız piyasalarının başında gelir. Bunda üretimin birbirlerinden çok farklı konumları, yönetim sistemleri ve çıkarları olan birçok ülkeye dağılmış olmasının büyük payı vardır. Teknolojik gelişmelerin de ona yakın bir önemi vardır.

Bundan çok değil 10 yıl önce ABD önemli bir net petrol ithalatçısı idi. Dış politikası da bu durumdan etkileniyordu. ABD dış politikasının önemli hedeflerinden biri, petrol üretimindeki en büyük oyuncuları teşkil eden Orta Doğu ülkelerinin en azından bir bölümünün kendisinden yana olmasını sağlamaktı. Yıllar boyunca İran Şahı ile çeşitli Arap şeyhliklerine verilen kayıtsız desteğin arkasında ABD'nin Orta Doğu petrol kaynaklarının kontrolünün elinden kaçmasını engelleme arzusu vardı.

Kaya gazı ve petrolü teknolojisinin geliştirilmesi sayesinde ABD birden dünyanın en büyük petrol üreticilerinin başına geçti ve net ihracatçı oldu.

Fakat son 10 yılda durum tamamen değişti. Kaya gazı ve petrolü teknolojisinin geliştirilmesi sayesinde ABD birden dünyanın en büyük petrol üreticilerinin başına geçti ve net ihracatçı oldu. Artık günde 10 milyon varil petrol üreten ve bunun 1,5 milyonunu ihraç eden ABD, Asya pazarlarında Suudi Arabistan ve Rusya'ya rakip olmuştur. Başkan Trump ile birlikte ABD doğal gaz ihracatına başlamış ve şu anda Avrupa piyasalarında rakibi Rusya ile yarışmaya çalışmaktadır.

Teknoloji üretimi değiştirirken, tüketimi de etkilemiştir. 1970'li yıllarda Orta Doğudan kaynaklanan petrol krizlerinden sonra her alanda hidrokarbonların daha tasarruflu kullanılmasını sağlayacak gelişmeler meydana gelmiştir. İklim değişikliği endişesi de hidrokarbonlara alternatif yaratacak yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirmesine ivme verilmiştir. Özellikle güneş ve rüzgar enerjisi üretiminin bundan çok değil on yıl önce sürekli mali destek gerektireceği hesaplanırken, bugün teknolojik gelişme sayesinde fosil yakıtlardan daha ucuza gelmeye başlamıştır. Batı Avrupa önümüzdeki on yıllarda hidrokarbonlardan, hatta nükleer enerjiden soyutlanmayı hedeflemektedir.

Piyasada üretim ile tüketim arasındaki denge şaşınca, haliyle fiyatlar da istikrarsız olmaktadır. Bundan çok değil iki ay önce İranlı General Kasım Süleymani'nin ABD tarafından öldürülmesinden sonra, bazı uzmanlar petrolün varil fiyatının 100 dolara kadar çıkacağını öne sürmüşlerdi. Gerçekten de birkaç gün boyunca fiyatlarda yükselmeler meydana gelmiş ama bu uzun sürmemişti. Önemli iki üretici İran ve Venezuela'nın ABD ambargoları nedeniyle ihracatlarının çok azalmasına rağmen fiyatlar o düzeylerde tutunamamış ve özellikle Suudi Arabistan'ın Rusya ile ortak bir üretim ve ihracat politikası üzerinde anlaşamayıp üretimini birden bire büyük miktarda arttırmaya başlaması ile fiyatlar çok kısa zamanda yarıya ve hatta daha aşağısına inmiştir.

Burada asıl hedefin üretim maliyetleri yüksek olan özellikle ABD kaya gazı ve petrolü üreticilerini devre dışı bırakmak ve geleneksel üreticilerin pazar paylarını arttırmalarını sağlamak olduğu anlaşılıyor. Bu hesabın tutup tutmayacağını zaman gösterecektir. Fakat koronavirüs büyük ithalatçılardan Çin ve Avrupa ekonomilerinde %20'ye varan bir daralmaya yol açabileceği için, haliyle talep de çok büyük bir azalma gösterecek ve bu da fiyatlar üzerinde zaten mevcut olan aşağıya doğru baskıyı daha da kuvvetlendirecektir. Zaten 2008 finans krizinden sonra artış hızı kesilen Avrupa'daki gaz talebi de en azından bir süreliğine hızla inecektir.

Ve Türkiye?

Son günlerde dünya piyasalarında fiyatının nerede ise 2/3'ünü kaybeden petrolün bu inişi Türkiye'de de bir ölçüde benzin fiyatlarına yansımıştır. Fakat benzer bir düşüş gaz fiyatlarında görülmemiştir. Gerçi eskiden farklı olarak artık petrol ile gaz fiyatları birbirine bağlı değildir ama arzın artması, buna karşılık talebin düşmesi neticesinde gaz fiyatları bir yıldır spot piyasasında yarıya varan oranda düşmüştür. Bu fiyat düşüşü Batı Avrupa ülkelerine yansımış, başta Rusya olmak üzere başlıca tedarikçileriyle yaptıkları sözleşmeler gözden geçirilmiştir.

Türkiye'de ise bu olmamıştır. En büyük gaz tedarikçisi ve tek nükleer santral projesinin sahibi olan Rusya'ya siyasi bakımdan her geçen gün biraz daha bağımlı hale gelen Türkiye'nin, 20-25 yıl süreyle yapılmış ve saydamlıktan uzak bir şekilde kamuoyuna içerikleri yansıtılmayan uzun vadeli gaz tedarik sözleşmelerini yeniden müzakere etme imkanından mahrum olduğu anlaşılıyor.

Esasen, Türkiye'nin büyük ölçüde fosil yakıtlara ve nükleer enerjiye dayalı enerji politikasının da gözden geçirilme zamanı gelmiştir.

Esasen, Türkiye'nin büyük ölçüde fosil yakıtlara ve nükleer enerjiye dayalı enerji politikasının da gözden geçirilme zamanı gelmiştir. 2015 Paris İklim Değişikliği

Sözleşmesinin hedefi küresel sıcaklık artışının sanayileşme öncesine nazaran 2 derecenin olabildiğince altında tutmaktır. ABD bu sözleşmeye Başkan Obama zamanında taraf olmuş, Başkan Trump ise imzayı geri çekmiştir. Fakat bu yıl sonunda yapılacak seçimlerde yönetim değiştiği takdirde, ABD'nin sözleşmeye taraf olmaya devam etmesi kuvvetle muhtemeldir.

Türkiye ise İklim Değişikliği Sözleşmesini imzalamakla beraber, onaylamamıştır. Onaylama niyetinde olduğuna dair bir işaret de mevcut değildir. Zaten Türkiye zengin yenilenebilir enerji kaynaklarına rağmen ithalata dayalı bir enerji politikası sürdürmeye kararlı gözükmektedir. 2023 yılına gelindiğinde toplam tüketimin sadece %30'unun yenilenebilir kaynaklardan elde edilmesi hedeflenmektedir. Oysa Danimarka bu orana 2014 yılında ulaşmıştır ve 2050 yılına gelindiğinde elektrik tüketiminin tamamını yenilenebilir kaynaklardan elde etmeyi öngörmektedir. Bir çok AB üyesi ülke de benzer hedeflere sahip olup, ayrıca nükleer enerji santrallerini kapatmayı planlamaktadır.

Türkiye bu hedefleri paylaşmamak suretiyle hem hidrokarbon yakıtlarda ve nükleer enerji alanında dışa bağımlılığını artırmakta, hem de ilerisi için yeni sorunlara kapıyı açmaktadır. Sera gazı salınımlarını kısmak ve bu suretle Paris Sözleşmesi hedeflerine yaklaşmak için çok büyük yatırımlar yapan, fosil yakıt tüketimini devre dışı bırakmayı öngören AB ülkeleri aynı harcamaları yapmayan ve dolayısıyla üretim maliyetlerini düşük tutma imkanını muhafaza eden ülkelere karşı ek ithalat vergileri almayı planlamaya başlamıştır. En büyük ihrac pazarı olan AB'nin bu yola gitmesi, Türk sanayii için büyük bir darbe teşkil edecek olup, şimdiden hesapların bu gelişmeye göre yapılması gerekir. Baca filtresi bulunmayan beş termik santralın Ocak ayında kapatılması doğru istikamette atılmış bir adım olmakla beraber yeterli değildir. Bu yönde hızlı adımlarla ilerlenmesinin Türkiye'nin geleceği için hayati öneme sahip olduğu herkes tarafından anlaşılmalıdır.

Selim Kunalp, emekli Büyükelçi, Kore, İsveç, Avrupa Birliđi ve Dünya Ticaret Örgütü nezdinde Büyükelçilik yapmıştır. Dışışleri Bakanlığı eski Müsteşar Yardımcısı, Enerji Şartı eski Konferans Başkanı, Enerji Şartı eski Genel Sekreter Yardımcısı.